

ISSN-2320-4439
RNI No.MAHAUL03008/13/2012-TC

POWER OF KNOWLEDGE

An International Multilingual Quarterly Peer Review Refereed Research Journal
SPECIAL ISSUE | April 2020

KNOWLEDGE

ART'S | COMMERCE | SCIENCE | SOCIAL SCIENCE |
EDUCATION | MANAGEMENT | MEDICAL | ENGINEERING & IT |
LAW | PHARMACY | PHYSICAL EDUCATION | AGRICULTURE |
JOURNALISM | MUSIC | LIBRARY SCIENCE |

Editor

Dr. Sadashiv H. Sarkate

E-mail - powerofknowledge3@gmail.com
www.powerofknowledge.co.in

POWER OF KNOWLEDGE

An International Multilingual Quarterly Peer Review Refereed Research Journal

*Special Issue, Volume. 1,
April 2020*

Editorial Officer

Kranti Publication

Georai Dist. Beed

Beed -431 127

Contact : 7875827115

E-mail : Sarkatelata@gmail.com

Published By :

Mrs. Lata Sadashiv Sarkate

Price : Rs. 300/-

Advisory :-

Hon. Dr. Sudhir Gavhane

Ex. Vice Chancellor Y.C.M.U. Nasik
& Professor of Mass Communication
& Journalism Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. V. B. Bhise

Ex-Professor, Dept. of Economics
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Madan Shivaji

Ex-Management Council Member
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Bhagwat Katare

Ex. Director, BCUD
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Sanjay Nawale

Head of Dept. Hindi
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Hon. Dr. Paralikar Kanchan

Principal, Mahila College, Georai

Hon. Dr. Ashok Mohekar

Ex-Management Council Member
Dean, Faculty of Science,
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

EDITOR

Dr. Sadashiv Haribhau Sarkate

Senate Member, Ex-Chairman-BOS in Marathi, Dr.B.A.M.U. Aurangabad
Associate Professor & Head, Dept. of Marathi, JBSPM's
Arts & Science College, Shivajinagar, Gadhi Tq. Georai Dist. Beed.

EDITOR BOARD

Dr. Mala Nurilmala

Dept. of Aquatic Product Technology
Faculty of Fisheries and Marine Sciences
Bogor Agricultural University, Indonesia

Dr. Bharat Handibag

Ex-Dean, Faculty of Arts
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Dhare R.M.

Dept. of Zoology
Swa.Sawarkar Mahavidyalaya, Beed

Dr. Vasant Biradar

Principal, Mahatma Phule
Mahavidyalaya, Ahmedpur, Dist. Latur

Dr. Sudhakar Shendge

Professor of Hindi
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Dr. D.P. Takale

Professor & Head
Dept. of Economics
L.B.S. College, Partur Dist. Jalna

Dr. Ganesh Adgaonkar

Kalika Devi, Collage
Shirur Kasar Dist. Beed

Dr. Aparna Ashtaputre

Dept. of Psychology,
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Kadam Mangal S.

PG, Dept. of Zoology
Yeshwant Mahavidyalaya, Nanded

Dr. Rajesh Karpe

Management Council Member
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

Dr. Taher H. Pathan

Aligad Muslim university, Aligad (U.P.)

Dr. S.D. Talekar

Professor, Dept. of Commerce
L.B.S. College, Partur Dist. Jalna

Dr. S.R. Takale

Principal, Sant Sawatamali, College,
Phulambri Dist. Aurangabad

Dr. Bharat Khandare

Principal, Swami Vivekanand College,
Mantha, Dist. Jalna

Dr. Vishwas Kadam

Principal, JBSPM's Arts & Science
College, Gadhi Tq. Georai, Dist. Beed

Dr. Fulchand Salampure

Management Council Member
Dr.B.A.M.U. Aurangabad

REFEREES

Dr. Shahaji Gaikwad

Ex-Chairman, BOS in English
Dr. B. A. M. U. Aurangabad

Dr. Vishwas Patil

Radha Nagari College, Radha
Nagari, Dist. Kolhapur

Dr. Dilip Khairnar

Professor, Sociology
Deogiri College, Aurangabad

Dr. Santos Chavan

Shivchhatrapati College,
Pachod, Dist. Aurangabad

Dr. Shivaji Yadhav

Shivchhatrapati College,
Pachod, Dist. Aurangabad

Dr. Laxmikant Shinde

Assit. Professor
JES College, Jalna

MANGING EDITORS

Mr. Ramesh Ringne

Prof. Bapu Ghokshe
Mr. Shivaji Kakade

Dr. Shakur Shaikh Husain

Mr. Vinod Kirdak

Dr. Datta Tangalwad
Mr. Kalandar Pathan

Dr. Suhas Morale
Dr. Baliram Katare

Assit. Prof. Mohan Kalkute

Dr. Adgaonkar Ganesh
Dr. Santosh Chavan
Dr. Rajkumar Yallawad

17	संत संताजी जगनाडे महाराज यांच्या अभंगांचा तेनच्या समाजशास्त्रीय सिद्धान्तानुसार अभ्यास	श्री.धर्मराज करपे	80-85
18	महाराष्ट्रातील मातृलोकदैवत : लोकरुढी आणि लोकसमजूती	प्रा. डॉ. मधुकर श्रीरंग पवार	86-91
19	नव्वदोत्तरीकवयित्रीच्या कवितेतील भावगर्भता व अलौकिक प्रतिमासृष्टी—एक शोध	प्रा.डॉ.शोभा रोकडे	92-97
20	लहान मुलांची सांकेतिकभाषा : एक दृष्टीक्षेप	सचिन माधवराव कोतकर	98-102
21	भारतात वीस मिनिटाला एक महिला अत्याचारीत अनेकांच्या तक्रारीही नाहीत. — समाजशास्त्रीय चिंतन	प्रा.डॉ. यादव घोडके	103-110

लहान मुलांची सांकेतिकभाषा : एक दृष्टीक्षेप

सचिन माधवराव कोतकर

संशोधक विद्यार्थी

अहमदनगर कॉलेज, अहमदनगर

सांकेतिक व गुप्त भाषेचे स्वरूप :-

सांकेतिक भाषेसोबतच सांकेतिक लिप्या देखील मराठी मध्ये मोठ्या प्रमाणात वापरल्याचे दिसते. विशेषतः महानुभाव संप्रदायात या लिप्या वापरलेल्या दिसतात. आपल्या संप्रदायातील रहस्य इतरांना कळू नये यासाठीच महानुभाव संप्रदायात सांकेतिक लिप्या निर्माण झाल्या. यासंदर्भात प्रभाकर मांडे यांनी सांकेतिक व गुप्त भाषा या पुस्तकात श्री चक्रधर स्वामी यांच्या मनातील हेतू पुढील प्रमाणे सांगितला आहे. "हे तुमचे रहस्य की गा: आपुले रहस्य ते आणिकाप्रती प्रकटीजे जा की" १ एकप्रकारे आपल्या संप्रदायातील शास्त्र इतरांना कळू नये या प्रवृत्तीतूनच सकळ, सुंदर लिप्या निर्माण झालेल्या दिसतात. सांकेतिक व गुप्त भाषेला प्रदीर्घ अशा स्वरूपाची प्राचीन परंपरा आहे. विशेषतः पूर्वीच्या काळी भटक्या विमुक्त जाती जमातींमध्ये सांकेतिक व गुप्त भाषेचा वापर मोठ्या स्वरूपात होत असे. कारण इंग्रजांनी काही भटक्या विमुक्त जाती गुन्हेगार ठरविल्या होत्या त्यामुळे समाजातील इतर लोक त्यांच्याकडे संशयाने बघत असत. त्यामुळे या जातीतील लोक आपआपसात बोलताना जाणिवपूर्वक सांकेतिक व गुप्त भाषेचाच वापर करीत असत. जाती जमाती मध्ये ज्याप्रमाणे सांकेतिक व गुप्त भाषेचा वापर होत असे त्याच प्रमाणे जनावरांच्या बाजारात देखील दलाल लोक हे देखील आपल्या आर्थिक फायद्यासाठी ' पारूषी ' या गुप्त भाषेचा वापर करत आलेले आहेत. पूर्वी काही जातींमध्ये न्यायनिवाडा करण्यासाठी जातपंचायती असत एखाद्या व्यक्तीवर काही अन्याय झाला असेल तर तो थेट तक्रार जातपंचायतीकडे करीत असत. जातपंचायतीचा निर्णय हा अंतिम असे वतो सर्वांवर बंधनकारक असे. या जातपंचायती मधील न्यायनिवाड्याची भाषा ही पूर्णतः सांकेतिक असे. त्यामुळे जातीबाहेरील लोकांना जातपंचायती समोर चालेलेला वाद बिलकुल देखील कळत नसे. परजातीतील लोकांना जातपंचायतीचा निर्णय कळू नये यासाठीच सांकेतिक भाषेचा वापर होत असे. प्रामुख्याने सांकेतिक व गुप्त भाषा वापरण्यामागील प्रयोजने हे वेगवेगळी असल्याची दिसून येतात. त्यामध्ये व्यावसायिक स्वार्थ, सांप्रदायिक ज्ञान दडवून ठेवणे, आपल्या जातीची परंपरा सुरक्षित ठेवणे, त्याचप्रमाणे ' करपल्लवी ' ही सांकेतिक भाषा शिवकाळात हेरगिरी करण्यासाठी वापरणारे गोंधळी आज तीचा वापर मनोरंजनासाठी करताना दिसतात.

मोठ्या व्यक्तीं प्रमाणेच लहान मुले देखील पूर्वी पासून सांकेतिक भाषेचा वापर करताना दिसतात. प्रभाकर मांडे यांनी सांकेतिक व गुप्त भाषा परंपरा व स्वरूप* या पुस्तकात लहान मुलांच्या सांकेतिक भाषे संदर्भात विस्तृत चर्चा केलेली आहे. सदर लेखात लहान मुलांच्या सांकेतिक भाषेचा भाषिक दृष्टीकोनातून तसेच मानसशास्त्रीय अंगाने विचार केलेला आहे. लहान मुलांची सांकेतिक भाषा

साध्य होतो.सामाजिक विकासही होतो.टोळीचा सदस्य या नात्याने घट्ट वीण निर्माण होते."७सुनिता कुळकर्णी यांनी जे पालकांच्या विचारसरणी बदल जे मत मांडले ते अगदी वास्तव स्वरूपाचे आहे.मुलांना रागविण्यापेक्षा त्यांना उलट प्रोत्साहन देणे अत्यंत गरजेचे आहे.कारण अशा स्वरूपाच्या सांकेतिक भाषांच्या वापरामुळे भाषेचा एकप्रकारे विकासच होत असतो.मुलांच्या विकासाचा आणि भाषेच्या विकासाचा अत्यंत जवळचा संबंध आहे.त्यामुळे त्यादृष्टिने पालकांनी त्यांना प्रोत्साहन देणे गरजेचे आहे.ज्याप्रमाणे प्रौढ व्यक्तींच्या सांकेतिक आणि गुप्त भाषा आज नामशेष होण्याच्या मार्गावर आहेत.त्याच प्रमाणे लहान मुलांच्या सांकेतिक भाषेचा देखील आता पूर्वी प्रमाणे वापर होत नाही.कदाचित लहान मुलांच्या या सांकेतिक भाषा देखील विस्मरणात जाऊ शकतील.

संदर्भ :-

१. प्रभाकर मांडे, 'सांकेतिक व गुप्त भाषा:परंपरा व स्वरूप'गोदावरी प्रकाशन, औरंगाबाद १९९५, आवृत्ती तिसरी पृ.१९
२. श्री.माधवराव कोतकर यांची निंबळक या गावी मुलाखत घेताना मिळालेला संदर्भ
३. तत्रैव
४. उनि. 'सांकेतिक व गुप्त भाषा:परंपरा व स्वरूप'पृ.१२१
५. प्रा.वि.दि.तडसरे, 'सामाजिक मानसशास्त्र' फडके प्रकाशन,कोल्हापूर,प्रथमावृत्ती,जुलै २००१,पृ.२०१
६. प्रा.शीला गोळविलकर,प्रा.मालती तुळपुळे, 'समूह,सामाजिक प्रभाव आणि नेतृत्व', यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ,नाशिक,प्रथम प्रकाशन,मे २००२,पृ.३,४
७. सुनिता कुळकर्णी, 'विकासोपयोगी उपक्रम आणि शारीरिक,भाषिक व बौद्धिक विकास' यशवंतराव,चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ,नाशिक,पुनर्मुद्रण,जुलै २०१६, पृ.५७

